

Arno Boesveld

Als kind voelde ik mij enorm aangetrokken tot het water. Volgens voormalige burens, die ik onlangs nog sprak, was ik daar meestal te vinden als ik zoek was. Mijn vader had mij verteld dat er enorme bullebakken in de sloot leefden die ook wel eens kleine mensjes opaten. Dat was niet aan dovemans oren gezegd. Ik de volgende dag met een netje naar de slootkant. Helaas geen bullebakken maar wel mooie insecten die langs vlogen. Ik daar achteraan. Concentratie was niet mijn sterkste eigenschap. Vonden de oudere buurmeisjes die er weer eens op uit gestuurd waren om mij te zoeken geen Arno'tje maar wel zijn netje langs de slootkant. Het moeten spannende tijden voor mijn ouders en de burens geweest zijn want zwemmen kon ik niet.

Ik groeide op in een arm arbeidersgezin in Alphen aan den Rijn, in de tijd toen geluk nog heel gewoon was. Met zijn negenen in een veel te kleine woning. Heel gezellig. Vakanties werden lange tijd in Katwijk gehouden... waar naartoe werd gefietst. Ik als jongste achterop. Op het strand in getijdeplassen op zoek garnalen, schelpen en krabbetjes met het klassieke garnalennetje. Toen mijn vader meer ging verdienen kon een familientent op de camping nabij de Soefitempel gehuurd worden.

In mijn jeugdtijd was mijn geboorteplaats Alphen aan den Rijn een groot dorp. Net buiten de wijk waar we woonden lagen verspreid nog weilandjes waar koeien graasden. Geïnspireerd door de cowboyserie Rawhide jaagden mijn vriendjes en ik daar de

koeien op. Roll'in, roll'in, roll'in... Arme koeien. De stuipen op het lijf. Die zullen die tijd wel zure melk gegeven hebben. Na schooltijd waren we altijd buiten te vinden, trokken vaak de polders en parken in. Vogelnesten zoeken, 'boompie klimmen', slootje springen en kikkers vangen. Een aantal jaren was het een buurtrage om met een emmer visjes en waterbeestjes te vangen. Achteraf niet praktisch met zo'n emmer maar we vingen wel. Zeeltjes, aaltjes, stekelbaarsjes, salamanders en tal van soorten waterinsecten. Fascinerend. Het nabijgelegen vogelpark Avifauna werd eveneens vaak bezocht. Hier heb mijn basiskennis van vogels opgedaan. Op iets latere leeftijd werd vissen een serieuze liefhebberij.

Pas op dertienjarige leeftijd ben ik serieus vogels gaan kijken. De duinen en het strand waren favoriete vogelspotplekken. Mijn vader heeft ons menig keer in Katwijk afgezet om ons vervolgens aan het eind van de dag weer op te pikken bij Hotel Duinoord bij het Wassenarse Slag. Toen broedden er nog wulpen in het duin en waren er meerdere meeuwenkolonies, zoals die bij de Elleboogsprang en in de Kikkerduinen... In die tijd kreeg ik een bootje van mijn ouders waarmee nabij gelegen moerasgebieden werden verkend, zoals de Langeraarse plassen. Vanaf mijn middelbare schooltijd ben ik mij intensief bezig gaan houden met de Nederlandse flora. Om de planten goed te leren kennen verzamelde ik fragmenten en droogde deze voor mijn herbarium. Destijds was ik regelmatig te vinden in het Rijks-herbarium in Leiden om bijzondere vondsten af te geven en in de Hortus Botanicus aan het Rapenburg waar destijds een uitgebreide collectie zeggen beheerd werd. Die is tot op de wratjes op de urntjes bestudeerd. Pas na mijn middelbare schooltijd heb ik me aangesloten bij natuurorganisaties. Eerst bij Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland (NLB) en daarna bij Natuurbeheer Reeuwijkse plassen (NR). Voor NLB ben als weidevogelwachter werkzaam geweest in polders nabij Aarlanderveen. In die tijd broedde daar vrijwel het hele scala aan weidevogels. Zwarte sterns op hun bouwsels in de sloten. Grutto's en Leeuweriken waren nog talrijk. Er zat nog muziek in polder. Indringers werden letterlijk het land uitgeleid door de alarmerende weidevogels. Onvergetelijke polderbelevingen. Later heb ik voor NLB in de duinen en de landgoedgoederen bij Wassenaar, waaronder de Horsten, ook hakhoutbosjes onderhouden. En nabij de Wassenarse Slag bunkers helpen ontzanden voor vleermuizen. Aan de muren en in de muurspleten sliepen regelmatig Wateren Meervleermuizen die helemaal bedauwd waren. Niet eerder had ik vleermuizen van zo dichtbij gezien. De werkzaamheden bij NR bestonden vooral uit onderhoud en beheer van eilanden en schraalgraslanden. Eigenaren brachten geregeld koffie, thee en koeken. Tijdens warm weer na het hooien zwemmen in de plassen. Mooie tijden.

In 1984 heb ik een periode als arbeidscontractant gewerkt in het Kagerplassengebied en de Braassemermeer in verband met maai- en hooiwerkzaamheden en voor SOVON deed ik in 1985 en 1986 zogenaamde punt-transect-tellingen van vogels. In 1988 ben ik lid geworden van het IVN in Alphen aan de Rijn waar ik een natuurgidsencursus heb gevolgd. Adoptiegebied was de Nieuwkoopse plassen. Mijn ouders stonden daar op de camping

de Roerdomp. Met mijn vaders bootje verkende ik het plassen-gebied waar ik soms dagen achtereenvolgende flora en fauna aan het determineren en inventariseren was. Ik herinner me nog goed de schat aan bijzondere plantensoorten in de schraalgraslanden in en rond Lusthof De Haak en de waarnemingen van Heidekijkers, Woudaapjes, Roerdompen en Grote karekieten. Serieuzere interesse voor slakken begon pas toen. Tijdens onderzoek naar waterleven kwam ik onvermijdelijk in aanraking met zoetwater-slakken. Deze werden gedetermineerd met de NJN determinatiegids "Land- en Zoetwatermollusken van de Benelux". In die periode was ik ook lid van de KNNV Leiden, maar dat was van korte duur omdat ik in 1990 naar Dordrecht verhuisde vanwege een functie bij Natuur en Vogelwacht Dordrecht (NVW). Het was mijn eerste echte kennismaking met het zoetwatergetijden-gebied de Biesbosch. Toen nog niet wetende dat dit vermaarde natuurgebied mijn favoriete onderzoeksgebied zou worden... In eerste instantie bestonden de werkzaamheden bij NVW uit broedvogeltellingen voor de atlas "Broedvogels op het eiland van Dordt". Later breidden die zich uit naar florakartering, onderzoek naar kleine zoogdieren, vissen en mollusken. Ik kwam er in contact met allerlei onderzoekers, onder meer met mossenspecialisten zoals Arno van der Pluijm die mijn leermeester werd. Griendcomplexen doorkruisen op zoek naar bijzondere – en voor ons land nieuwe soorten – epifytische mossen, geregeld samen met leden van de mossenwerkgroep van het KNNV Breda waar ik me bij aangesloten had, maar ook op eigen houtje. Zo leerde ik het gebied kennen. Van de opgedane mossenkennis heb ik nog steeds veel profijt, al vervaagt deze wel allengs.

In 1999 maakte ik de overstap naar Staatsbosbeheer waar ik tot 2003 gewerkt heb. Vogeltellingen en plantenkartheringen waren de voornaamste werkzaamheden. Vooral de uitstapjes met Eddy Weeda voor het boekje: "Nationaal park De Biesbosch: Schatkamer van de wilde flora" staan in het geheugen gegrift. Met zijn nogal hoge stem onafgebroken pratend passeerde de ene na de andere plantengemeenschap de revue. Louter in wetenschappelijke benaming, telkens met ken- en differentiërende soorten. Pffff. Aan het eind van deze dagen gonsden mijn hersen tot in de verste uitlopers. Wat een kenniskanon. De terugkeer van allerlei rheofiele libellen in het stroomgebied van de Rijn, zoals de Rivierrombout, door het herstel van de waterkwaliteit destijds was spectaculair. Enkele jaren heb ik het uitsluipegdrag van deze soorten onderzocht. Voor Staatsbosbeheer heb ik ook onderzoek naar andere soorten libellen gedaan, wat onder meer resulteerde in het kleurrijke rapport "Libellen in de Biesbosch". Zowel in de werkzame periode bij de NVW als bij SBB heb ik ook onderzoek naar slakken gedaan. Ik herinneren me nog goed mijn verbazing over de enorme hoeveelheid soorten die er in het zoetwatergetijdengebied leven. Voor mij veel nieuwe soorten zoals Slanke schorshoren, Stompe moeraslak, Vlakke zwanenmossel, Rivier- en Stevige hoornschaal. Niet alle soorten konden met zekerheid op naam gebracht worden. Lastige determinaties werden gecontroleerd door Edi Gittenberger die ik toen nog aanschreef met Weledele heer Gittenberger. Andere tijden. Vondsten werden genoteerd en gedocumenteerd. Vanwege plannen om in 2005 het getij te herstellen door de Ha-

ringvlietsluizen op een kier te zetten is besloten vroegtijdig een inventarisatie van de voor het gebied kenmerkende Getijdeslak te doen. Dat heeft geresulteerd in een rapport waarin zowel recente- als historische onderzoeksgegevens behandeld worden, zoals die van de Nederlandse Malacologische Vereniging verzameld tijdens een werkkamp in 1959. Vooral Butot heeft een grote bijdrage aan het historisch onderzoek in de Biesbosch geleverd. Een kundig en voorbeeldig malacoloog. Met name zijn onderzoeken naar relaties tussen vegetatietypen en slakken spreken me erg aan. Door deze rapportage kwam ik in contact met de opstellers van het basisrapport voor de Rode lijst: Hendrik Wallbrink en Rykel de Bruyne. Rykel attendeerde me er destijds op dat het EIS iemand zocht voor onderzoek naar slakken in de provincie Noord-Brabant. Dat zag ik helemaal zitten en zodoende ben ik bij EIS terecht gekomen waar ik tot 2006 landslakkeninventarisaties heb gedaan. Noemenswaardig zijn die van landslakken in Noord-Brabant en Zuid-Holland, de Zeggekorfslak in Zuid-Holland en de verspreiding van de Nauwe korfslak langs de Zeeuwse kust. Geen fijnmazige inventarisaties, maar het leverde veel data- en twee nieuwe vondsten voor de Nederlandse landslakkenfauna op, namelijk die van de Zwitserse glansslak *Oxychilus navarricus helveticus* en Maltzans of het Vergeten schorshorentje *Balea heydeni*.

Habslakproject Stichting ANEMOON (SA)

Naast de werkzaamheden voor het EIS voerde ik ook vrijwillige inventarisaties uit voor het Habslak project van SA. Bij het EIS was eind 2006 het subsidiegeld voor slakkenonderzoek op. Gelukkig was er bij SA de mogelijkheid om voor twee dagen in de week aanvullend Habslakonderzoek uit te voeren. Gebleken was dat verzamelen en uitzoeken van de monsters grotere tijdsinvesteringen vergden dan verwacht, waardoor het Habslak onderzoek niet geheel door vrijwilligers kon worden gedragen. Ik had inmiddels de smaak naar slakkenonderzoek geproefd en onderzoek door het gehele land naar aansprekende, en kritische soorten... De keuze was niet moeilijk. Aanbod aanvaard.

Er lag veel onderzoeksgebied open en het gaf de gelegenheid tot verkenning van allerlei mooie Nederlandse natuurgebieden en landschappen. In samenwerking met vrijwilligers zijn door de jaren heen veel nieuwe leefgebieden van de Europese Habitatrichtlijn (HR) ontdekt, vooral van de Zegge-korfslak. Omvangrijke populaties bleken vooral buiten Limburg te liggen. Een aantal grootschalige laaglandgebieden zijn systematisch uitgekamd. Ontdekt werd dat ze nieuw ingerichte polders wisten te koloniseren en dat ze overwinteren in de vegetatie, ook boven het water en ijs. De Weerribben werden niet alleen lopend maar ook fietsend over het ijs geïnventariseerd. Op deze wijze kon snel veel habitat onderzocht worden. Dankzij de vele waarnemingen kwamen ook het belang van de diverse zeggevegetaties en de implicaties voor beheer goed in beeld. Voor de Nauwe korfslak is vooral meer kennis verkregen over voorkeuren van vegetatietypen en de gevolgen van beheer, zaken waar we aanvankelijk nauwelijks iets van wisten.

De Platte schijfhoren bleek vooral in weidegebieden te leven en minder kritisch te zijn in de biotoop keuze dan we eerst dach-

ten, maar ook werd duidelijk dat het Nederland het absolute bolwerk in Europa voor de soort vormt. Het HabSlak project heeft ook geresulteerd in contacten met beheerders, overheden, waterschappen, onderzoeksbureaus, natuurbeschermingsorganisaties, particuliere onderzoekers en studenten. Na verloop van tijd bleek dat het ecologische bureau er toch vooral om te doen was het 'kunstje af te kijken' en niet om deel te nemen aan het HabSlak project. Jammer en helaas, maar kennisoverdracht van slakken is op zich al nuttig. Gelukkig heeft het ook geleid tot mooie samenwerking zoals met Bureau Stadsnatuur (BSR), wat onder meer geresulteerd heeft in een met Wouter Moerland gepubliceerd hoofdstuk in het boek: "Vertebrates and Invertebrates of European Cities", uitgebracht door Springer in 2015. BSR, maar ook enkele andere bureaus, sturen nog geregeld waarneming van HR-soorten. Dankzij de samenwerking met de Vlinderstichting is een bijdrage over slakken geleverd aan het LNV rapport "Verkenning Herstel Kleinschalige Lijnvormige Infrastructuur Heuvelland". Ook is er een vruchtbare samenwerking met Vrienden van de Banken die niet alleen meewerken aan onderzoek maar ook meehelpen bij het op kleine schaal handmatig optimaliseren van Nauwe korfslak habitat.

Extra inkomen

Van twee dagen werken kon in maar net mijn vaste lasten betalen. Om voldoende inkomen te hebben moest ik dus op zoek naar extra werkzaamheden bij ingenieursbureaus zoals Van der Goes en Groot en Viridis. Die bestonden uit broedvogeltellingen, vegetatiekarteringen, faunakarteringen, visstand onderzoek en visinventarisaties, maar ook onderzoek naar Nauwe korfslak zoals in de Petteerderduinen. Voor het visonderzoek heb ik de Praktijkopleiding elektrovisserij bij Sportvisserij Nederland gevolgd. Een aantal slakkenopdrachten konden uitgevoerd worden via het bureau Metridium gelieerd aan SA. Doch door tijdsgebrek bij SA was het niet meer mogelijk alle opdrachten via dit bureau uit te voeren. Langdurige monitoring opdrachten lopen nog wel via SA. In 2017 heb ik daarom een eigen bureau gestart: Bureau Vertigo Research. Vertigo Research werkt op het gebied van malacologie nauw samen met Stichting ANEMOON. De uit onderzoeken verkregen informatie en data worden ten behoeve van diverse projecten, zoals het HabSlak project en het Atlasproject Nederlandse Mollusken (ANM), gedeeld.

Soortenbescherming

In de vorige aflevering van de rubriek 'Even voorstellen' stelde Adriaan Gmelig Meyling dat ik passie voor soortbescherming heb. Eigenlijk is het eerder plichtsgevoel dan passie. Het is geen hobby van me. In de praktijk houdt slakkenbescherming in: niet wegstijven van ongemakkelijke waarheden, contacten onderhouden met overheden en beheerders, een lange adem hebben en veel teleurstellingen incasseren. De ongemakkelijke waarheid is dat er tot op heden hoofdzakelijk sprake is van theoretische, papieren bescherming en praktische bedreiging van slakken. Dit komt vooral door het prioritaire Grijs Duin en het PAS, waar economische – en dus politieke – belangen mee zijn gemoeid. Gesubsidieerd transformeren beheerders grote stukken duin of andere natuur. Onvoorzien worden slakken nu de dupe van politiek gestuurd natuurbeleid. Geen zaken om vrolijk van te worden, vooral ook omdat ik deze tijd liever in slakkenonderzoek had geïnvesteerd. Toch zijn er gelukkig ook positieve berichten over slakkenbescherming te melden. Zo doet Hoogheemraadschap Delfland in samenwerking met SA al jaren zijn best om de Nauwe korfslak in hun beheergebied te behouden en beschermen. Ze monitoren het populatieverloop en voeren met succes bescherming en kleinschalige, handmatige beheermaatregelen uit. Goed is ook dat dankzij de Nauwe korfslak meerdere infrastructurele plannen de kop zijn ingedrukt, zoals die voor een weg door het duin bij Katwijk en een extra fietspad in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Verder is een rechtszaak tegen de kolencentrales op de Maasvlakte die gevoerd is door Greenpeace gewonnen dankzij de Nauwe korfslak. Het zijn schaarse lichtpuntjes maar toch...

Slot

Passie heb ik voor natuur. Vooral het in kaart brengen van planten en dieren inspireert me. Benieuwd naar waar de grenzen van de populaties en leefgebieden liggen. Daarbij is het vooral interessant om te ontdekken of uit te zoeken wat de redenen zijn die daaraan ten grondslag liggen. Langzaam maar zeker de ecologie van soorten ontrafelen, voor zover dat lukt natuurlijk. Mijn ervaring is dat naarmate de kennis over natuur toeneemt natuurbeleving intenser wordt. Dat is voor mij Rijkdom. Ik dank Adriaan Gmelig Meyling voor de uitnodiging om mij voor te stellen. Op mijn beurt nodig ik Kees Margry uit om zich voor te stellen.